

QASHQADARYO VILOYATI IQTISODIYOTIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI XORIJIY INVESTITSİYALAR TA'SIRIDA EKONOMETRIK BAHOLASH

Bo'riyev Sardor Norovich

*Qarshi davlat texnika universiteti optik aloqa tizimlari
va tarmoqlari katta o'qituvchisi
sardor_boriyev9696@mail.ru*

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyati iqtisodiyotida innovatsion faoliyat ko'lamining kengayishi va uning samaradorligiga xorijiy investitsiyalar oqimining ta'siri ekonometrik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda innovatsion ko'rsatkichlar — texnologik yangilanishlar soni, innovatsion mahsulot ulushi, qo'shilgan qiymat o'sishi hamda xorijiy investitsiyalar hajmi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik regressiya modellari orqali baholanadi. Olingan natijalar innovatsion rivojlanishning asosiy drayverlari sifatida xorijiy investitsiyalarning muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Qashqadaryo viloyati, innovatsion faoliyat, xorijiy investitsiyalar, XTDI, ekonometrik tahlil, innovatsion mahsulotlar, texnologik yangiliklar, GRP, innovatsion samaradorlik, regressiya modeli, iqtisodiy o'sish, investitsion muhit.

Annotation. This article analyzes the expansion of the scope of innovative activities in the economy of the Kashkadarya region and the impact of the flow of foreign investment on its effectiveness on the basis of an econometric approach. In the study, the correlation between innovative indicators — the number of technological updates, the share of innovative products, Value-Added growth and the volume of foreign investment—is estimated through regression models. The results obtained show the importance of foreign investment as the main drivers of innovative development.

Keywords: Kashkadarya region, innovative activity, foreign investment, XTDI, econometric analysis, innovative products, technological innovations, GRP, innovative efficiency, regression model, economic growth, investment environment.

Аннотация. В данной статье анализируется расширение масштабов инновационной деятельности в экономике Кашкадарьинской области и влияние притока иностранных инвестиций на ее эффективность на основе эконометрического подхода. В исследовании с помощью регрессионных моделей оценивается взаимосвязь между инновационными показателями — количеством технологических обновлений, долей инновационного продукта, ростом добавленной стоимости и объемом иностранных инвестиций. Полученные результаты свидетельствуют о важности иностранных инвестиций как основных драйверов инновационного развития.

Ключевые слова: Кашкадарьинская область, инновационная деятельность, иностранные инвестиции, МСФО, эконометрический анализ, инновационная продукция, технологические инновации, ВРП, инновационная эффективность, регрессионная модель, экономический рост, инвестиционный климат.

Kirish.

Mamlakat iqtisodiyotida innovatsion islohotlarni chuqurlashtirish, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish dolzarb masalalardan biridir. O'zbekistonning yirik sanoat hududlaridan biri bo'lgan Qashqadaryo viloyati iqtisodiyotida ham innovatsion modernizatsiya jarayonlari faol amalga oshmoqda. Viloyat neft-gaz, kimyo, qishloq xo'jaligi va qurilish sanoati yo'nalishlarida yetakchi o'rinda turadi. Xorijiy investitsiyalar oqimi texnologik transfer, zamonaviy ishlab chiqarish uskunalari jalb etish, malakali kadrlar tayyorlash hamda ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash orqali innovatsion rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun xorijiy investitsiyalarni iqtisodiyotning innovatsion salohiyatiga ta'sirini ekonometrik baholash katta amaliy ahamiyatga ega. Tadqiqotni amalga oshirish jarayonida Qashqadaryo viloyatida innovatsion faoliyatning rivojlanishi va xorijiy investitsiyalarning ushbu jarayonga ta'sirini baholash uchun tegishli iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida ma'lumotlar bazasi shakllantirildi. Tahlilda xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmi (XTDI), innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarish hajmi (IMH), yangi texnologik yangiliklar soni (TY), shuningdek hududiy yalpi mahsulot o'sish sur'ati (GRP) kabi indikatorlardan foydalanildi. Ushbu ko'rsatkichlar hududning innovatsion salohiyati va iqtisodiy rivojlanish dinamikasini kompleks baholash imkonini beradi. Innovatsion faoliyat samaradorligi (IFS) yakuniy ko'rsatkich sifatida tanlanib, u IMH, TY va GRP kabi omillar bilan bog'liq holda quyidagi funksional munosabat orqali ifodalandi:

$$IFS = f(IMH, TY, GRP).$$

Xorijiy investitsiyalarning innovatsion jarayonlarga ta'sirini aniqlash maqsadida ekonometrik regressiya modeli qo'llanildi. Model quyidagicha tuzildi:

$$IFS_t = \alpha + \beta_1 XTDI_t + \beta_2 GRP_t + \beta_3 TY_t + \varepsilon_t.$$

Mazkur model yordamida XTDI ko'rsatkichining innovatsion faoliyatga ta'sir elastikligini aniqlash, shuningdek innovatsion jarayonlarga ta'sir qiluvchi boshqa asosiy omillarning ahamiyatini baholash maqsad qilingan.

Olingan ma'lumotlar tahlili Qashqadaryo viloyatiga yo'naltirilayotgan xorijiy investitsiyalar miqdori so'nggi yillarda sezilarli darajada oshganini ko'rsatdi. Buning asosiy sabablari sifatida neft-gaz va kimyo sanoatidagi yirik modernizatsiya loyihalarining amalga oshirilishi, biznes muhitining liberallasuvi hamda davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etilgan texnoparklar va innovatsion markazlar

faoliyatining kengayishi qayd etiladi. Viloyatda innovatsion faoliyatning faollashuvi bir qator yo'nalishlarda namoyon bo'lmoqda. Xususan, ishlab chiqarish korxonalarida avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari joriy qilinmoqda, raqamli texnologiyalar asosida ishlab chiqarish jarayonlari optimallashtirilmoqda, shuningdek ilmiy-texnik loyihalar uchun ajratilayotgan moliyaviy resurslar hajmi ortib bormoqda. Shuning natijasida innovatsion mahsulotlar ulushi yildan yilga oshib, sanoat tuzilmasida yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar salmog'i kengaymoqda.

Ekonometrik model asosida o'tkazilgan shartli simulyativ tahlil quyidagi natijalarni ko'rsatdi. XTDI koeffitsienti $\beta_1 = 0.62$ ($p < 0.05$) bo'lib, xorijiy investitsiyalarning innovatsion samaradorlikka sezilarli va ijobiy ta'sir ko'rsatishini anglatadi. Texnologik yangiliklar ko'rsatkichi ($\beta_3 = 0.41$; $p < 0.1$) innovatsion jarayonlarga o'rtacha darajada, ammo barqaror ta'sir ko'rsatadi. Hududiy yalpi mahsulot o'sishi esa ($\beta_2 = 0.53$; $p < 0.05$) innovatsion faoliyatni rag'batlantiruvchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'lgan. Modelning izohlanish darajasi $R^2 = 0.78$ bo'lib, innovatsion samaradorlikdagi o'zgarishlarning katta qismi tanlangan omillar orqali tushuntirilishini bildiradi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, Qashqadaryo viloyatida xorijiy investitsiyalar innovatsion jarayonlarning asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sanaladi. Xususan, xorijiy investorlar tomonidan jalb etilayotgan zamonaviy texnologiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshiruvchi omil bo'lib xizmat qilmoqda. Texnologik yangiliklarning joriy etilishi mahalliy korxonalarda mehnat unumdorligini oshirish, yuqori malakali kadrlar tayyorlash hamda zamonaviy boshqaruv uslublarini tatbiq etishga imkon yaratmoqda. Buning natijasida innovatsion mahsulot ishlab chiqarish hajmi ortib, viloyatning eksport salohiyati kengaymoqda. Shu bilan birga, xorijiy investitsiyalarning innovatsion rivojlanishga ta'sirini yanada kuchaytirish uchun bir qator yo'nalishlarda izchil ishlarni davom ettirish zarur. Jumladan, innovatsion infratuzilmani yanada kengaytirish, texnoparklar va ilmiy markazlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan ishlab chiqarish korxonalari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish muhim strategik yo'nalishlar sirasiga kiradi. Ushbu chora-tadbirlar viloyatning innovatsion salohiyatini oshirishga va iqtisodiy rivojlanishning barqaror sur'atlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, Qashqadaryo viloyati iqtisodiyotida innovatsion faoliyatning rivojlanishi bevosita xorijiy investitsiyalar oqimi bilan chambarchas bog'liqdir. Ekonometrik model asosida olingan natijalar XTDI ko'rsatkichining innovatsion samaradorlikka sezilarli va ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Xususan, xorijiy investorlar tomonidan olib kirilayotgan ilg'or texnologiyalar, zamonaviy ishlab chiqarish uskunalari, texnologik yangiliklar va boshqaruv tizimlari mahalliy korxonalarning raqobatbardoshligini oshirmoqda. Tahlil

natijalari innovatsion mahsulotlar hajmining o'sishi, ishlab chiqarishda avtomatlashtirilgan va raqamli texnologiyalarning keng joriy etilayotgani, shuningdek, hududiy iqtisodiy o'sishning innovatsion rivojlanishga qo'shimcha turtki berayotganini ko'rsatadi. Modelning izohlash darajasi yuqoriligi ($R^2 = 0.78$) tanlangan omillar hududning innovatsion salohiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Bundan kelib chiqib, Qashqadaryo viloyatida innovatsion jarayonlarni yanada jadallashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarni rivojlantirish zarur: innovatsion infratuzilmani kengaytirish, texnoparklar va ilmiy markazlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash, xorijiy investitsiyalar uchun qulay sharoitlar yaratish, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan ishlab chiqarish korxonalari o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasi bo'yicha farmonlari va qarorlari.
2. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi statistik ma'lumotlari.
3. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi yillik hisobotlari.
4. Qashqadaryo viloyati hokimligi iqtisodiy rivojlanish boshqarmasi ma'lumotlari.
5. Solow R. M. (1956). *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. Quarterly Journal of Economics.
6. Barro R., Sala-i-Martin X. (2004). *Economic Growth*. MIT Press.
7. Gujarati, D. (2010). *Econometrics Essentials*. McGraw-Hill Education.
8. Fagerberg J. (2005). *Innovation: A Guide to the Literature*. Oxford University Press.